Tampereen yliopisto

Laura Toivanen

”TUSKIN MIESKÄÄN HALUAISI OLLA AMMATILTAAN NAINEN”

Sisällönanalyysi sukupuolittuneita ammattinimikkeitä koskevasta verkkokeskustelusta

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Laura Toivanen: ”Tuskin mieskään haluaisi olla ammatiltaan nainen” - Sisällönanalyysi sukupuolittuneita ammattinimikkeitä koskevasta verkkokeskustelusta

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2023

Tässä kandidaatintutkielmassa käsittelen suomen kielen seksismiä ja tarkemmin yhtä sen ilmenemismuotoa, eli sukupuolittuneita ammattinimikkeitä. Sukupuolittuneet ammattinimikkeet sisältävät jonkin sukupuoleen viittaavan ilmaisun. Ne ovat olleet kauan osa kieltämme, mutta niiden asemaa on alettu tarkastella uudelleen sukupuolineutraalin kielen yleistymisen seurauksena. Haluankin keskittyä tutkielmassani siihen, minkälaisia reaktioita niistä luopuminen on ihmisissä aiheuttanut. Tutkin niitä perustelutapoja, millä sukupuolineutraaleita nimikkeitä joko puolustetaan tai vastustetaan.

Tutkimuksen taustaksi esittelen, mitä sukupuolittuneet ammattinimikkeet ovat ja minkälainen esiintyvyys ja historia niillä on. Lisäksi kerron kielen mieskeskeisyydestä, eli muun muassa yleistävästä maskuliinisuudesta ja feminiinijohtimista. Molemmat näistä korostuvat sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden kohdalla. Lisäksi avaan tutkielmassani seksististä sekä sukupuolineutraalia kieltä. Kerron, miten seksismi esiintyy kielessä ja minkälainen on sukupuolineutraalin kielen historia. Käsittelen myös kielen ylläpitämiä stereotypioita. Kielen voidaan nähdä vaikuttavan ihmisten näkemyksiin maailmasta. Sanat voivat vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitkä ammatit nähdään millekin sukupuolelle sopivina. Tämä ylläpitää ammatillisia stereotypioita.

Aineistoni on kommentit Vauva.fi-verkkosivun keskusteluketjuun, jossa kysytään naisten mielipiteitä sukupuolittuneisiin ammattinimikkeisiin. Olen rajannut aineistokseni ajallisesti ja sisällöllisesti relevantit kommentit. Aineistoni laajuus on 161 kommenttia. Olen ottanut analyysia tehdessäni huomioon verkkokeskustelujen luonteen tutkimusaineistona sekä vastaajien oletetun naisvaltaisuuden.

Toteutan analyysin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Etsin aineistosta eri perustelutapoja, joita kommentoijat ovat käyttäneet tukemaan omaa mielipidettään. Sisällönanalyysin vaiheiden avulla olen muodostanut aineistosta pääluokkia sekä niiden alaluokkia. Jokaiseen pääluokkaan kuuluu kommentteja eri mielipiteiden edustajilta. Muodostin neljä pääluokkaa, joita ovat: (1) Kieli ja muutos, (2) Yleistävä maskuliinisuus, (3) Tasa-arvo-ongelma ja (4) Identiteetti ja nimikkeet. Ensimmäinen pääluokka pitää sisällään kommentit, joissa käsitellään kielen vaikutuksia ja sanojen vaihtamista. Toisessa pääluokassa keskitytään miesneutraalin mahdollisuuksiin ja mahdottomuuksiin. Kolmannen pääluokan kommenteissa pohditaan sitä, onko muutos tarpeellista tai ketä se hyödyttää. Viimeisessä pääluokassa otetaan kantaa sukupuoli-identiteetin ja ammattinimikkeiden yhteensopivuuteen.

Kommentit jakautuivat hyvin selkeästi asiaa puolustaviin ja vastustaviin. Erilaisia perustelu tapoja käytettiin kummaltakin puolelta. Sukupuolineutraalien ammattinimikkeiden kannattajat antoivat kuitenkin useammin laajemmin perusteltuja vastauksia, ja nimikkeitä vastustavien perustelut pohjautuivat useammin joko omaan tunteeseen tai väärään tietoon. Tutkielmani lopussa pohdin, mitä syitä tällaiselle jakaumalle voi olla ja miten keskustelun oletettu naisvaltaisuus on vaikuttanut vastauksiin. Tutkimukseni osoittaa sen, että keskustelu aiheesta on hyvin kahtia jakautunutta ja muutos kohti sukupuolineutraaleita nimikkeitä voi olla ihmisille monesta eri syystä joko tärkeää tai hankalaa.

Avainsanat: sukupuolittuneet ammattinimikkeet, kielellinen seksismi, sukupuolineutraali kieli

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto 1

2 Tausta 3

2.1 Sukupuolittuneet ammattinimikkeet 3

2.2 Kielen mieskeskeisyys 4

3 Kieli ja sukupuoli 6

3.1 Seksistinen kieli 6

3.2 Sukupuolineutraali kieli 7

3.3 Kieli ja stereotypiat 8

4 Tutkimusasetelma 10

4.1 Tutkimuskysymys 10

4.2 Aineisto ja rajaus 10

4.3 Verkkokeskustelu aineistona 12

4.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi 13

4.5 Aineiston analyysi 14

5 Analyysi 16

5.1 Kieli ja muutos 16

5.1.1 Vakiintunut osa kieltä 17

5.1.2 Kielen valta 18

5.2 Yleistävä maskuliinisuus 19

5.2.1 Mies-sana neutraalina 19

5.2.2 Miesneutraalin haitallisuus 21

5.3 Tasa-arvo-ongelma 22

5.3.1 Vähäpätöinen valituksen aihe 22

5.3.2 Nykyaikainen, tasa-arvoinen maailma 24

5.4 Identiteetti ja nimikkeet 26

5.4.1 Sukupuolittuneen sanan omaksuminen 26

5.4.2 Sukupuoli-identiteettiä vastaavat nimikkeet 27

6 Pohdinta 29

Aineisto 32

Lähteet 32

1 Johdanto

Suomen kieli mielletään usein suhteellisen sukupuolineutraaliksi kieleksi. Tätä edesauttaa kieliopillisen ja luonnollisen suvun puute, sekä esimerkiksi yksikön kolmannesta persoonasta käytetty suvuton pronomini hän. (Engelberg 2018, 20.) Viimeaikaista globaalia keskustelua sukupuolittuneesta kielestä onkin hallinnut lähinnä juuri englannin kielen pronominit *she*, *he* ja *they*, ja niiden aiheuttama ongelmallisuus sukupuoli-identiteetin näkökulmasta. Vaikka Suomessa tätä ja monta muuta sukupuolittavaa kielen ongelmaa ei olekaan, myös suomen kielessä sukupuolten eriarvoisuus näkyy monella tavalla (Engelberg 2018, 20). Tästä yhtenä esimerkkinä on sukupuolittuneet ammattinimikkeet, kuten *palomies* ja *lentoemäntä*. Niillä on välitöntä yhteiskunnallista merkitystä. (Em.) Mies-sanalla tai naisjohtimella kyllästetty sana voi esimerkiksi vaikuttaa siihen, mitkä ammatit näemme sopivaksi millekin sukupuolelle (Wardhaugh & Fuller 2014, 314). Sukupuolittuneet ammattinimikkeet ylläpitävät yhteiskunnan sukupuolittuneita asenteita ja samalla rakentavat niitä jatkuvasti uudelleen (Toukolahti 2017).

Valitsin tutkimusaiheekseni sukupuolittuneet ammattinimikkeet, sillä ne ovat ajankohtainen mutta samalla ikivanha esimerkki suomen kielen seksismistä. Ajankohtaiseksi aiheen on nostanut viime aikoina eri tahojen valinta siirtyä sukupuolineutraaliin kieleen. Nämä muutokset ovat herättäneet paljon keskustelua aiheesta puolesta ja vastaan. Mielestäni ammattinimikkeiden neutralisointi on tärkeä muutos yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Haluan kuitenkin tässä tutkielmassa käsitellä aihetta tutkien tieteellisesti ilmiön aiheuttamaa keskustelua ja ymmärtää eri puolilta tulevia perusteluja. Minua kiinnostaa erityisesti se, mitä perusteluja kielen käyttäjiltä löytyy aiheeseen liittyen. Jotta voidaan edistää tasa-arvoista kielen käyttöä, on hyvä havaita ja tunnistaa mistä syistä se tuntuu ihmisistä vaikealta, helpolta tai turhalta. On myös mielenkiintoista nähdä, minkälaista tietoa ihmisillä aiheesta on ja mihin se perustuu.

Tässä työssä käsittelen sukupuolittuneita ammattinimikkeitä ja niiden aiheuttamaa keskustelua verkkokeskustelupalstan avulla. Perehdyn erityisesti niihin perustelutapoihin, joita aiheesta annetaan. Ensin käyn läpi ilmiön taustaa, eli kerron mitä sukupuolittuneet ammattinimikkeet ja kielen mieskeskeisyys tarkoittavat. Se taustoittaa tutkimukseni aihetta sekä auttaa ymmärtämään analyysissa saamiani tuloksia. Sen jälkeen esittelen kielen eri ulottuvuuksia ja ominaisuuksia, jotka antavat teoreettisen pohjan tutkimukselleni. Näitä ovat sekstinen kieli,

sukupuolineutraali kieli sekä kielen muokkaamat stereotypiat. Seuraavaksi esittelen tutkimusasetelmani, eli aineistoni ja siihen tekemäni rajaukset. Lisäksi kerron aineistolähtöisestä sisällönanalyysista tutkimusmetodina sekä verkkokeskusteluista tutkimusaineistona. Analyysissa esittelen saamani tutkimustulokset, jotka olen ryhmitellyt luokkiin sen mukaan, mistä näkökulmasta kommentit ovat. Lopussa pohdin tuloksia keskittyen siihen, miten kommentoijat ovat onnistuneet argumentaatiossaan ja mistä syistä tulokset voivat olla eriäviä. Päädyn lopputulokseen siitä, onko muutos kohti sukupuolineutraalia kieltä tarpeellinen.

2 Tausta

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni kannalta olennaista taustaa. Ensin kerron, mitä sukupuolittuneet ammattinimikkeet ovat. Kuvailen myös niiden historiaa ja esiintyvyyttä, sekä kerron lopussa esimerkkejä siitä, miten nimikkeistä on alettu luopua. Seuraavaksi kerron laajemmin kielen maskuliinisuudesta ja niistä kielen rakenteista, joissa se ilmenee.

2.1 Sukupuolittuneet ammattinimikkeet

Suomen kielessä on käytössä useita ammattinimikkeitä, jotka sisältävät viittauksen työntekijän sukupuoleen (Engelberg 2018, 82). Sanoilla on pitkä historia. Ne ovat syntyneet silloin, kun ammatit olivat vielä eriytyneempiä sukupuolen mukaan. Karppisen mukaan sukupuolittuneita ammattinimikkeitä pidetäänkin usein luonnollisena juuri sen takia, että niiden koetaan olevan seurausta ammattien sukupuolijakaumasta (Karppinen 2009, 6). Myös Engelberg (2018, 72, 85) toteaa, että ammattinimikkeet sukupuolittuvat lähinnä sen perusteella, minkälainen sukupuolijakauma alalla on ennen ollut tai nykyään on. Silti hän nostaa esiin sen, että naisvaltaisilla aloilla on otettu vähemmän käyttöön sukupuoleen viittaavia nimikkeitä kuin miesvaltaisilla. Alun perin hallintokielen tasolla sanojen rakenteen malli on todennäköisesti juontanut ruotsin kielen *man*-loppuisista sanoista (Karppinen 2007).

Sukupuolittavien ammattinimikkeiden käytön yleisyys on vaihdellut historian saatossa, mutta niitä on edelleenkin käytössä. Engelberg (2018, 82–84) käsittelee kirjassaan vuosien 1950, 1970, 1990 ja 2005 ammattihakemistoja. Niiden mukaan sukupuoleen viittaavien nimikkeiden määrä ei ole vähentynyt, vaan päinvastoin määrä on kasvanut vuosien 1990 ja 2005 välillä viidestä sadasta kuuteen sataan. Yleisin sukupuolittuneen ammattinimikkeen muoto on maskuliiniset nimikkeet. Yleisimpiä sanoja näistä ovat esimerkiksi *esimies*- ja *asiamies*-loppuiset sanat. Feminiinistenkin nimikkeiden osuudet ovat vaihdelleet, esimerkiksi feminiinijohdokset ovat vähentyneet ja *emäntä*-loppuiset sanat lisääntyneet. Sen sijaa *nainen*-loppuisia nimikkeitä on aina ollut vähän. (Em.)

Vaikka sukupuolittuneet nimikkeet ovat ammattihakemistoissa lisääntyneet, on yleisessä keskustelussa ollut puhetta sukupuolineutraalin kielen tarpeellisuudesta. Arkikieleen onkin jo va-

kiintunut nimikkeitä, jotka ovat korvanneet edeltäjänsä. Tiililä (1994) esitteleekin, kuinka esimerkiksi *poliisimiehestä* käytetään nykyään tutummin sanaa *poliisi* tai *vartiomiehestä vartija*. Arkikielen lisäksi moni eri yritys ja julkinen taho on viime vuosina lähtenyt muuttamaan käyttämiään tehtävänimikkeitä sukupuolineutraaliin suuntaan. Työnantajien, työnhakupalveluiden tai esimerkiksi median käyttämät sanat muokkaavat ihmisten käsitystä neutraalista ja sopivasta kielestä. Myös esimerkiksi tasa-arvolaissa kerrotaan, että työnantajan tulee olla tasa-arvoinen niin, että avoinna olevaan työpaikkaan hakisi kaikkien sukupuolien edustajia (Engelberg 2018, 89).

Esimerkiksi suosittu työnhakualusta Duunitori siirtyi lokakuussa 2019 tarjoamaan käyttäjilleen vain sukupuolineutraaleja hakutermejä. Eli *esimiehen* tilalla nimikkeenä voi uudistuksen jälkeen olla esimerkiksi *lähijohtaja*, *tiiminvetäjä* tai *päällikkö*. (Duunitori 2023.) Aamulehti sen sijaan luopui sukupuolittavista termeistä jo 17.9.2017, ilmoittaessaan siitä pääkirjoituksessaan (Aamulehti 2017). Viime aikoina ehkä tunnetuin ja puhutuin toimija, joka aloitti muutosprosessin, on Helsingin kaupunki. Kaupunki aikoi jo vuonna 2020 luopua sukupuolittuneista ammattinimikkeistä, mutta sinä vuonna resurssit eivät vielä riittäneet (Helsingin uutiset 2020). Syiksi vaihdolle eri tahot ovat antaneet muun muassa työelämän muuttumisen muun maailman tahdissa, piilomaskuliinisuuden poistamisen sekä yhdenvertaisuuden edistämisen.

2.2 Kielen mieskeskeisyys

Engelbergin (2018, 13–14) mukaan moni kieli on mieskeskeinen. Mieskeskeisyys tulee kielessä esiin esimerkiksi yleistävän maskuliinisuuden yleisyyden ja maskuliinijohtimien puuttumisen kautta. Nämä kielen ominaisuudet toistavat miehelle asetettua asemaa neutraalina ihmisenä ja naisen poikkeavuutta tästä.

Yleistävällä maskuliinisuudella tarkoitetaan sitä, kun mies-ilmaisulla viitataan miehen lisäksi myös naisiin tai ihmisiin ylipäätänsä. Se voi ilmetä kielessä esimerkiksi sanaliitoissa, johdoksissa tai sanonnoissa, ja tietysti myös ammattinimikkeissä. Esimerkiksi sanat *vihamies* ja *lumiukko* tai sanonnat *elää herroiksi* tai *muina miehinä* ovat esimerkkejä yleistävästä maskuliinisuudesta. Vaikka yleistävä maskuliinisuus koetaan usein sukupuolineutraalina, on kuitenkin tutkittu, että sellaista sisältävä kieli liitetään useammin miehiin kuin naisiin. (Engelberg 2018, 72).

Yksi yleisimmistä esimerkeistä yleispätevästä maskuliinisuudesta suomen kielessä on miespäätteiset tehtävänimikkeet, kuten *lakimies*, *esimies* ja *äänimies*. Sukupuolittuneissa ammattinimikkeissä korostuukin kyseisenlaiset maskuliiniset ilmaukset. Engelbergin (2018, 83) mukaan ammattihakemistojen sukupuolittuneista työnimikkeistä noin 80 % on maskuliinisia sanoja. Näillä sanoilla viitataan kaikkiin ammattikunnan työntekijöihin, ei pelkästään alalla toimiviin miehiin.

Maskuliinikategoriat korostuvat kielessä silloin kun miestä käytetään ihmisen normina ja nainen jää poikkeukseksi (Engelberg 2018, 13-14 tai 59, 61). Naisen poikkeavuus tulee esiin esimerkiksi ilmaisuissa *naisihminen* tai *neiti-ihminen*, minkälaisia ei käytetä usein miehistä (Engelberg 2007). Lisäksi nainen asetetaan poikkeukseksi, jos vain naiseen viittaavassa sanassa esiintyy sukupuolta ilmaiseva tunnusmerkki, feminiinijohdos. Silloin miestä ilmaiseva sana on ”perusmuoto”. (Pichler & Preece 2011, 96–97.) Ammattinimikkeiden kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi *laulaja-laulajatar* tai *näyttelijä-näyttelijätär* sanapareja. Se nostaa miestä ilmaisevan sanan yleiseksi ja naista ilmaisevan poikkeukseksi. Miesten asemasta suomen kielessä kertoo se, ettei siinä ole ollenkaan maskuliinijohtimia (Engelberg 2018, 59–61).

Vastaavaisuudessa on olemassa myös yleistävää feminiinisyyttä. Se ei kuitenkaan ole ollenkaan niin yleistä kuin yleistävä maskuliinisuus, eikä sillä usein viitata ihmisiin, vaan esimerkiksi sen kaltaisiin sanoihin kuin *emolevy*, *sisaryhtiö*, *emosolu*. Lisäksi feminiinimuotoisia ammattinimikkeitä ei käytetä kuvaamaan miespuolisia työntekijöitä. (Engelberg 2018, 80–81). Karppinen (2009, 6–7) tuokin esiin esimerkin siitä, kuinka miespuolisia lentoemäntiä kutsutaan stuerteiksi, muttei ikinä lentoemänniksi.

Kielen mieskeskisyys on ongelmallista monella tapaa, ja haitallisuus koskee usein juuri naisia. Naiset jäävät käsitteiden ulkopuolelle ja lisäksi mieskeskeinen kieli vähentää naisten kiinnostusta entisestään miesvaltaisia aloja kohtaan. Sen sijaan miesten mahdollisuuksiin esimerkiksi työelämässä kielen maskuliinisuus ei oikeastaan vaikuta. (Engelberg 2007).

3 Kieli ja sukupuoli

Kielen ja sukupuolen yhteys on merkittävä tutkimukseni kannalta. Siksi esittelenkin seuraavaksi tähän liittyviä ilmiöitä. Aloitan seksistisen kielen määrittelyllä ja kuvailulla esimerkiksi suomen kielessä. Seuraavaksi esittelen seksistisen kielen vastapainona sukupuolineutraalia kieltä ja sen historiaa. Lopuksi keskityn vielä kielen ja stereotypioiden yhteyteen. Tässä yhteydessä käsittelen muun muassa ammatillisia stereotypioita ja sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden vaikutusta ajatteluun.

3.1 Seksistinen kieli

Tässä tutkimuksessa ymmärrän sukupuolittuneet ammattinimikkeet osana seksististä kieltä. Seksistinen kielenkäyttö sisältää asenteen sukupuolta kohtaan. Seksismi tarkoittaa sukupuolen takia tapahtuvaa syrjintää ja kielenkäytössä se voi esiintyä esimerkiksi sukupuoleen perustuvana alentamisena ja häivyttämisenä (Engelberg 2018, 13). Tiililän (1994) mukaan sillä tarkoitetaan sellaista kieltä, joka asettaa toisen sukupuolen epäedulliseen asemaan. Tästä esimerkkinä on sukupuolen halventaminen tai puheesta poissulkeminen. Sanat, kuten *lakimies*, ovat muun muassa sellaisia, jotka jättävät naisen kielen ulkopuolelle. Seksismi voi ilmetä kielenkäytössä monella eri tavalla (em.) Kielellinen seksismi ei myöskään ole poikkeavaa tai aina tahallista, vaan jokainen sosiaalistuu kulttuurissa toistamaan kielenkäytöllään sukupuolten hierarkiaa (Engelberg 2018, 13–15).

Cameron (1996, 125–127) huomauttaa, että ennen *seksismin* käsitettä käytettiin kuvaamaan nimenomaan naisiin kohdistuvaa väheksyntää ja syrjintää, kun taas nykyään se ilmaisee kaikkea sukupuolen takia tapahtuvaa väärinkäytöstä. Seksismi on hänen mukaansa järjestelmä, jossa naiset ja miehet ovat keskenään erilaisia ja eriarvoisia, ja kielellinen seksismi vain yksi osa tätä järjestelmää. Kielen seksismin epäoikeudenmukaisuus kohdistuu juuri naisiin. (Em.) Myös Engelberg (2018, 14) korostaa sitä, kuinka sekstinen kieli on haitallista juuri naisia kohtaan. Ammattisanaston näkökulmasta seksismi näkyy esimerkiksi miespäätteisten sanojen ylivoimaisesta enemmistöstä sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden listassa. Lisäksi naistyypilliset ammattisanat ylläpitävät helposti toiseuttavaa ja matalan statuksen kuvaa naisista ja heidän ammateistaan, kuten *emäntä*. Engelbergkin (2018, 88) toteaa, että *emäntä*-nimitys

pienentää käsitystä työn haastavuudesta ja ammatillisuudesta. Nämä seksistiset piirteet vaikuttavat erityisesti naisen asemaan ja mahdollisuuksiin työelämässä.

Kuten edellä on mainittu, suomen kielen seksismiä on usein vaikea tunnistaa. Sukupuolisyrjivä kielenkäyttö riippuu paljon kielen rakenteesta, joka johtaakin suomen kielen kohdalla harhaan tasa-arvoisesta kielestä (Engelberg 2018, 13–15). Usean kielen seksististä asemaa korostaakin muun muassa kieliopillinen tai luonnollinen suku (Engelberg 2007). Lisäksi suomen kielestä puuttuu sukupuolta ilmaisevat yksikön kolmannen persoonan pronominit. Siltikään suomi ei ole sukupuolineutraali kieli.

3.2 Sukupuolineutraali kieli

Sukupuolineutraali kielenkäyttö toimii yleisterminä, joka kuvaa kieltä joka on ei-seksististä, inklusiivista ja sukupuolten näkökulmasta tasapuolista. Se auttaa vähentämään sukupuolistereotypioita ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. (Euroopan parlamentti 2018, 3).

Keskustelua sukupuolineutraalista kielestä ja sen tarpeellisuudesta on käyty jo kauan. Se on rantautunut Suomeen ulkomailta, jossa kieltä koskeva uudistus alkoi jo 1970-luvulla (Engelberg 2007). Euroopan parlamentin selvityksessä kerrotaan, että siellä töitä sukupuolineutraalin kielen eteen on alettu tehdä 1980-luvulla (Euroopan parlamentti 2018, 3). Vuonna 1990 Euroopan neuvosto sen sijaa kehotti jäsenmaitaan käyttämään sukupuolineutraalia kieltä, sillä seksistinen kieli estää sen mukaan tasa-arvon toteutumista (Euroopan neuvosto 1990, 1–2). Suomeen sukupuolineutraalin kielen termi tuli naistutkimuksen myötä 1990-luvulla. Silloin alettiin vaatia sukupuoleen viittaamatonta kieltä. (Eronen 2010). Suomen kielen lautakunta kuitenkin laati vasta vuonna 2007 ”Kannanoton sukupuolineutraalin kielenkäytön edistämiseksi” (em.).

3.3 Kieli ja stereotypiat

Stereotypioilla tarkoitetaan yleistyksiä, joiden avulla ihmisen tiedonkäsittely luokittuu. Ne pelkistävät ihmiset tiettyyn malliin yksilöllisistä eroista huolimatta. Sukupuolia koskevat stereotypiat ovat niitä uskomuksia, jotka vahvistavat minkälaisia naisten ja miesten ”tulisi” olla. (Horelli & Saari 2002, 53–54).

On myös olemassa ammatillisia sukupuolistereotypioita, joita käytössä oleva kieli ja sanat tukevat. Vaikutus voi olla myös päinvastainen, eli vallitsevat stereotypiat voivat myös vahvistaa kielellistä sukupuolittamista. Ammatilliset sukupuolistereotypiat ovat käsityksiä siitä, kuinka sukupuolistereotyyppiset piirteet vaikuttavat siihen, kuinka hyvin kukin sopii tiettyyn ammattiin (White & White 2006, 259). Jako ammattien välillä on binäärinen, eli uskomusten mukaan on olemassa ”naisten ammatteja” ja ”miesten ammatteja”. Ammatit voidaan jakaa maskuliinisiin ja feminiinisiin kahdella tavalla: alan sukupuolijakauman perusteella tai niiden piirteiden perusteella, joita ammatissa menestymisen lisäksi yhdistetään myös tiettyyn sukupuoleen (Glick 1991, 351).

Kieli tukee oletuksiamme ja muokkaa käsityksiämme maailmasta, ja pitää esimerkiksi yllä opittuja sukupuolistereotypioita. Whorfin *Linguistic relativity* -hypoteesin mukaan käytössä olevalla kielellä on vaikutusta siihen, miten maailmaa havainnoidaan ja sen kautta miten siinä toimitaan. Kieli siis muovaa ajatteluamme ja vaikuttaa esimerkiksi tapaamme toimia ja hahmottaa muun muassa eroavaisuuksia. (Fuller & Wardhaugh 2015, 11–13.) Eli jos kielessä toistetaan usein rakenteita, jotka ilmentävät miesten aseman ylivertaisuutta verrattuna naisiin, vaikuttaa se yksilöiden toimintaan ja käsityksiin mahdollisuuksistaan.

Myös juuri sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden vaikutusta ihmisten ajatteluun on tutkittu. Esimerkiksi Banajin ja Hardinin (1996) tutkimuksen tulokset tukevat sitä, että ammattinimikkeet liitetään alitajuntaisesti sukupuoleen. Myös Oakhillin, Garnhamin ja Reynoldsin (2005) tulokset kertovat siitä, että stereotyyppisesti yhteensopivammat sanat liitetään nopeammin yhteen kuin ne, jotka haastavat perusolettamusta. Näitä sanapareja olivat esimerkiksi *insinööri-äiti* ja *insinööri-isä*, joista viimeisimmät osattiin yhdistää nopeammin toisiinsa liittyviksi (em.). Myös Engelberg esittelee kirjassaan pienen tarinan muodossa esimerkin siitä, kuinka ihmisten on usein vaikea liittää tiettyjä ammatteja, tässä tapauksessa kirurgia, naispuoliseen henkilöön. Tarinassa poika joutuu isänsä kanssa auto-onnettomuuteen. Isä kuolee ja

poika joutuu sairaalaan. Leikkauspöydällä aivokirurgi kuitenkin kutsuu poikaa lapsekseen. Monen on vaikea yhdistää aivokirurgia lapsen äidiksi, minkä takia tarina aiheuttaa hämmennystä. (Engelberg 2018, 31–32.) Nämä esimerkit todentavat sitä, että käytössä oleva kieli on yhteydessä käsityksiin ammattien sukupuolittumisesta. *Lääkäri* ja *insinööri* ammattinimikkeillä on esimerkkien mukaan piilosukupuoli. Sillä tarkoitetaan, että sanoihin liitetään usein tiedostamattomasti jokin sukupuoli, jota ylläpitää muun muassa sukupuolten mukainen työnjako ja sukupuolistereotypiat (Engelberg 2018, 31–33).

4 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa keskityn tutkimukseni asetelmaan. Kerron ensimmäiseksi tutkimuskysymykseni, jonka jälkeen esittelen aineistoni ja sen rajauksen. Keskityn myös verkkokeskusteluihin tutkimusten aineistona sekä tutkimusmetodiini, eli aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. Lopuksi valotan sitä, miten olen analysoinut aineiston

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimukseni tutkimuskysymys on:

- Millaisia perustelutapoja on tunnistettavissa sukupuolittuneita ammattinimikkeitä koskevasta Vauva.fi-verkkokeskustelusta?

4.2 Aineisto ja rajaus

Tutkimuksessani tutkin verkossa käytyä keskustelua suomalaisista sukupuolineutraaleista ammattinimikkeistä. Päädyin etsimään mahdollisia keskusteluketjuja Vauva.fi-sivustolta, sillä se on yksi Suomen suosituimmista verkkokeskustelualustoista, kuten Vaahensalokin (2018, 1) kuvailee. Hain keskusteluja hakusanalla ”sukupuolineutraalit ammattinimikkeet” ja mahdollisia tutkimuskohteita löytyi paljon. Suuri osa niistä keskittyi esimerkiksi Helsingin kaupungin päätökseen sukupuolineutraaleista ammattinimikkeistä, tai olivat selkeästi vain provosointi- tai huumorimielessä tehtyjä. Huomioni kiinnitti keskustelu, jonka otsikko oli muotoiltu kysymykseksi: ”*Nainen: häiritseekö sinua mies-loppuiset ammattinimikkeet, kuten eduskunnan puhemies, palomies, kirvesmies jne.?*”. Keskustelusta löytyy perusteltuja mielipiteitä niin puolesta kuin vastaan, ja vastaajien oletettu naisvaltaisuus on mielenkiintoinen sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden olemuksen takia.

Tämä aineistokseni valitsemani keskusteluketju oli kaikista löytämistäni keskusteluista ylivoimaisesti suosituin. Kommentteja on tällä hetkellä yli 560 kappaletta. Koska määrä on laadullisen tutkimuksen kandityöhön iso, olen ottanut tutkimuksessani huomioon vain ne kommentit, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni. Haluan keskittyä myös aloitusviestin kannalta olennaisiin vastauksiin, eli niihin joiden julkaisuajankohta on lähellä ketjun aloittajan viestiä. Tämä

pitää keskustelun relevanttina suhteessa aloitusviestin julkaisuaikaan, eikä sitä mahdollisesti väritä uusi, vuosien saatossa karttunut tieto tai uudet aiheet ilmiöön liittyen. Tarkasteltavien kommenttien määrän katkaiseminen kronologisessa järjestyksessä oli mahdollinen myös sen takia, että samanlaiset perustelut rupeavat toistumaan sitä mukaan, mitä pidemmälle kommenttimäärässä mennään. Tein rajauksen kohtaan, jossa kommenttien ajankohta selkeästi vaihtuu. 210. kommentti on julkaistu 24.11.2019 ja 211. kommentti 21.11.2022, eli keskustelu on ollut epäaktiivinen kahden vuoden ajan. Näiden perustelujen takia otin rajausta tehdessäni huomioon vain 210 ensimmäistä kommenttia.

Halusin pitää tarkasteluni niissä kommenteissa, joissa pysytään aiheessa ja annetaan perusteluja. Tämän avulla pystyin karsimaan useita kommentteja pois huomiostani. Niitä olivat esimerkiksi pelkät ”Ei.” tai ”Kyllä.” -tyyliset kommentit. Myös selvästi huumorikommentit ja aiheen vierestä menevät jätin kokonaan huomioimatta. Myös aiheet, jotka aiheuttivat monien kommenttien vastauksia ja kirjoittajien välisiä keskusteluja oli helppo kuitata ohi vain parilla huomiolla. Tekemieni rajausten jälkeen aineistoni laajuus on 162 kommenttia.

Keskustelun aloittajan viestissä kysymykseen pyydetään vastaajiksi naisia. Aloitusviestiin on kirjoitettu:

> *” Näin pikkusieluisina aikona, kun kaikesta loukkaannutaan ja kaikki perinteinen halutaan muuttaa, niin kiinostaa kysyä naisilta seuraavaa. Häiritkseekö sinua mies-loppuiset ammattinimikkeet eli onko aihetta muuttaa ne sukupuolineutraaleiksi?”*

On selvää keskustelun otsikon ja aloitusviestin perusteella, että juuri naisilta odotetaan vastauksia ja mielipiteitä. Lisäksi suuren osan kommenteista voi niiden sisällön takia tulkita naisten kirjoittamiksi. En kuitenkaan voi verkkokeskustelujen anonyymiuden takia olettaa, että kaikki vastaajat olisivat naisia, ja näin tuskin onkaan. Siksi en keskitykään tutkimuksessani naisten mielipiteisiin, vaan vastauksiin jotka on saatu puhuttelemalla naisia. Pidän oletetun naisnäkökulman nostoa osaksi tutkimusta aiheellisena, sillä se avaa tiettyjä argumentteja ymmärrettävämmällä ja syvemmällä tavalla. Näistä esimerkkinä on ne kommentit joissa kerrotaan esimerkiksi halusta tai haluttomuudesta sitä kohtaan, että itsestä käytetään ”mies”-sanaa. Myös verrattuna muihin keskusteluketjuihin aiheesta, juuri tässä keskustelussa korostui moni

kielen sekä sukupuolten väliseen epätasa-arvoon liittyvä ilmiö. Tällaisia vastauksia ei välttämättä olisi ollut mahdollista muodostua, jos keskustelussa ei puhuteltaisi nimenomaa niitä, keihin epätasa-arvoisuus kohdistuu.

4.3 Verkkokeskustelu aineistona

Lähdin etsimään aineistoa juuri netin keskustelupalstoilta niiden erityisyyden takia. Verkkokeskustelut voivat avata yhteiskunnallisia ilmiöitä, sillä ne heijastavat kansalaisten mielipiteitä eri aiheisiin (Laaksonen & Matikainen 2013). Aineistona ne tarjoavat usein suodattamattoman, vaikkakin usein kärjistetyn, kuvan ihmisten ajatuksista, eikä esimerkiksi tutkimusasetelma vaikuta ulosantiin. Tällä tavoin kyseessä on luonnollinen aineisto. Luonnollisella aineistolla tarkoitetaan sellaista aineistoa, joka on syntynyt ilman tutkijan vaikutusta siihen (Juhila 2023). Netin keskustelupalstat ovat omanlaisensa aineisto, jossa pitää ottaa huomioon erilaisia asioita, esimerkiksi anonymiteetti, käytännöt ja tyypilliset kommunikointitavat. Myös tutkimuseettisiä ja varsinkin tietosuojakysymyksiä tulee pohtia myös silloin, kun käyttää aineistona avointa verkkokeskustelua. Verkkokeskusteluja tutkiessa on esimerkiksi oltava varma siitä, että keskustelun osapuolet ovat tarkoittaneet keskustelun julkiseksi ja ettei tutkimuksen julkaisusta koidu heille haittaa (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013). Oma aineistoni sopii siksi tutkittavaksi, että se on julkaistu avoimella keskustelualueella, jossa on vapaaehtoinen rekisteröityminen. Sen vuoksi monet kommentit ovat täysin anonyymejä tai tunnuksettomia. Lisäksi en aio analyysissani eritellä, minkä nimimerkin takaa kommentit on kirjoitettu.

Kuten keskustelupalstan aloitusviestistä käy ilmi, verkkokeskustelujen sävy voi olla hyvin provokatiivinen ja kiivas. Keskustelun otsikko ja ensimmäinen viesti voi varmasti vaikuttaa siihen, ketkä keskusteluun osallistuvat ja millaisia vastauksia he antavat. Varsinkin tässä aineistossa aloittajan viesti on selkeästi sukupuolineutraaleja ammattinimikkeitä vastaan. Se voi herättää sama mieltä olevien huomion ja yllyttää heitä yhtymään mielipiteeseen omilla viesteillään. Toisaalta aloitusviestin sävy voi vain provosoida asiasta eri mieltä olevia kirjoittamaan perusteltuja viestejä omasta kannastaan.

Verkkokeskustelujen kiivaan tyylin ja anonymiteetin takia kommentit niissä voivat olla joskus loukkaavia ja kielenkäyttö epäsopivaa ja esimerkiksi tässä tapauksessa vähemmistöjä halventavaa. Olen kuitenkin säilyttänyt tämän tyylisiä kommentteja osana analyysiani. Ne kertovat

siitä, mitä kommentoijat ovat ajatelleet kirjoittaessaan ja esimerkiksi siitä, miten sukupuolittavat sanat pitävät yllä haitallista ajatusmallia sukupuolista.

4.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Valitsin tutkimusmenetelmäkseni laadullisen sisällönanalyysin, sillä pystyn sen avulla luokittelemaan aineistossani esiintyviä perusteluja omiksi teemoikseen. Sisällönanalyysissa aineistoa koodataan erilaisiin luokituksiin. Salon mukaan koodatessa aineistosta etsitään toistoa ja säännönmukaisuutta jonka avulla luokitella, käsitteellistää ja teoretisoida aineistoa (Salo 2015, 177). Sisällönanalyysilla voin tutkia sitä, mitä aineisto kertoo käsittelemästäni aiheesta ja mitä merkityksiä se antaa. Käytän tutkimuksessani aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa ei käytetä valmista teoriaa aineistoa analysoidessa (em.). Aineistolähtöinen sisällönanalyysiprosessi jaetaan yleensä kolmeen osaan: redusointiin, klusterointiin ja abstrahointiin (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Ensimmäisenä aineisto pelkistetään, eli redusoidaan. Silloin aineistosta rajataan pois kaikki materiaali, joka ei vastaa tutkimuskysymykseen. Aineistosta etsitään tutkimuksen kannalta olennaisia alkuperäisilmauksia, ja niistä voidaan muodostaa pelkistettyjä ilmauksia. (Tuomi ja Sarajärvi 2018.)

Seuraavaksi aineisto klusteroidaan, eli ryhmitellään aineistosta löydetyt ilmaukset samankaltaisuuden mukaan. Samaa tarkoittavista käsitteistä muodostetaan alaluokat, jotka nimetään niiden sisältöä kuvaaviksi. Klusteroinnin avulla aineisto tiivistyy, luodaan pohja varsinaiselle analyysille ja tehdään alustava kuvaus ilmiöstä ja aineiston sisällöstä. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018.)

Viimeiseksi aineisto vielä abstrahoidaan. Abstrahointi on käsitteellistämistä, jolloin aineistosta muodostetaan klusteroinnin perusteella teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahointia tehdessä luodaan yhdistelemällä luokituksia. Tämän avulla muodostetaan kuvaus tutkimuskohteesta. (Tuomi ja Sarajärvi 2018.)

4.5 Aineiston analyysi

Aloitin analyysin aineiston pelkistämisellä eli redusoinnilla. Aloin tekemään karkeita ryhmittelyjä kommenteista sen mukaan, mitä perusteluja ne antavat. Jotta pystyin muodostamaan ryhmät, aloitin kommenttien läpikäynnin yksi kerrallaan. Tein Word-tiedoston, johon rupesin luettelemaan kommentteja yksinkertaistuin ilmaisuin. Etsin kommenteista perustelujen ydin sanoman, ja kirjoitin sen ylös muutamien sanojen tiivistyksinä. Kun löysin samasta lähtökohdista annettuja perusteluja, kirjasin ne saman ranskalaisen viivan alle. Näin minulle muodostui saman tyyppisten perustelujen sisältämiä ryhmiä, joiden pohjalta oli helpompi lähteä tekemään varsinaista analyysia. Sain muodostettua selkeämmän kuvan aineistosta ja siitä, mitä analyysin avulla siitä voi saada irti.

Alkuanalyysin jälkeen aloitin analyysin tarkemmalla ryhmittelyllä eli klusteroinnilla. Tätä varten tulostin analyysiin valikoidut kommentit paperille kahteen kertaan. Ensimmäisestä versiosta koodasin eri perusteluita värikynin. Käytin värikoodien pohjana jo aiemmin tehtyjä ryhmiä. Värikoodaus toi esiin sen, että joistain kommenteista löytyi useita perusteluja, joita värikoodasin eri värein. Jokainen kommentti ei siis kuulunut yksinomaa vain yhteen luokkaan. Värikoodauksen jälkeen sain kokonaisvaltaisemman kuvan siitä, kuinka paljon ja millä sanoin perusteluja konkreettisesti annettiin. Värikoodattu aineisto toimi minulla myös pohjana abstrahoinnissa.

Seuraavaksi aloitin aineiston abstrahointia, eli yhdistelin saaduista ryhmistä alaluokkia. Tätä varten käytin toista versiota tulostetuista kommenteista. Leikkasin kommentit yksitellen, ja aloin järjestellä niitä ryhmittelyjeni mukaan. Kun kommenttikasat oli muodostettu, oli mahdollista ruveta yhdistelemään niitä yhtenäisiksi luokiksi. Alaluokiksi muodostin perustelujen pohjalta: ”Vakiintunut osa kieltä”, ”Sukupuolittuneen sanan omaksuminen”, ”Miessana neutraalina”, ”Vähäpätöinen valituksen aihe”, ”Nykyaikainen, tasa-arvoinen kieli”, ”Kielen valta”, ”Miesneutraaliuden haitallisuus” ja ”Sukupuoli-identiteettiä vastaavat nimikkeet”.

Muodostuneista luokista yhdistin neljä pääluokkaa. Pääluokiksi muodostui: ”Kieli ja muutos”, ”Identiteetti ja nimikkeet”, ”Yleistävä maskuliinisuus” ja ”Tasa-arvo-ongelma”.

Seuraavassa Analyysi-luvussa havainnollistan pääluokkia esimerkkikommenttien avulla. Käytän kommentteja esitellessäni erilaisia välimerkkejä selkeyttämään tekstiä. Vinoviivaa ”/” käy-

tän ilmentämään kommenteissa käytettyjä rivinvaihtoja. Poistettua sisältöä merkitsen kahdella yhdysmerkillä ”--”. Merkitsen tällä kommenttien alusta, keskeltä tai lopusta pois karsittua osuutta, joka ei sisällöltään liity käsiteltyyn aiheeseen.

5 Analyysi

Löytämäni neljä pääluokkaa kertovat, mistä erilaisista näkökulmista perusteluita annetaan. Jokaisen alla on alaluokkia, jotka kuvaavat tarkemmin erilaisia argumentteja, joihin kommentit nojaavat. Jokainen pääluku sisältää alaluvut niin sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden puolesta kuin niitä vastaan. Pääluokkani ovat: ”Kieli ja muutos”, ”Yleistävä maskuliinisuus”, ”Identiteetti ja nimikkeet”, ja ”Tasa-arvo-ongelma”.

Kieli ja muutos	**Yleistävä maskuliinisuus**	**Identiteetti ja nimikkeet**	**Tasa-arvo-ongelma**
Vakiintunut osa kieltä	Mies-sana neutraalina	Sukupuolittuneen sanan omaksuminen	Vähäpätöinen valituksen aihe
Kielen valta	Miesneutraalin haitallisuus	Sukupuoli-identi-teettiä vastaavat nimikkeet	Nykyaikainen, tasa-arvoinen maailma

Taulukko 1. Tuloksien pää- ja alaluokat

5.1 Kieli ja muutos

”Kieli ja muutos” pääluokka pitää sisällään kommentit, jotka argumentoivat käyttäen kieltä ja sen vaikutusta perustelujen pohjana. Pääluokka koostuu kahdesta alaluokasta, ”Vakiintunut osa kieltä” ja ”Kielen valta”. Ensimmäisessä otetaan kantaa siihen, kuinka iso vaikutus käytössä olevilla sanoilla on ihmisten ajatteluun ja yhteiskunnassa vallitseviin oletuksiin ja odotuksiin. Toisessa argumentoidaan, että sanat ovat historian saatossa vakiintuneet osaksi kieltämme, ja tämän muuttaminen olisi vaikeaa.

Kommenteissa perustellaan kielen kautta sitä, onko muutos joko tarvittavaa vai vaikeaa. Kieli mielletään osaksi kulttuuria ja yhteiskuntaa, mutta sitä tarkastellaan myös psykologisena ja

juuri sosiaalispsykologisena ilmiönä. Näissä perusteluissa keskitytään siihen, miten sanat ovat olleet ja ovat nykyhetkessäkin osa rakentuvaa maailmaanne.

5.1.1 Vakiintunut osa kieltä

Osa kommentoijista on sitä mieltä, että sukupuolittuneet ammattinimikkeet ovat juurtuneet historian saatossa osaksi käyttämäämme kieltä, ja ne pitäisi sen takia säilyttää siinä. Joissakin kommenteissa jopa avataan ammattinimikkeiden historiaa:

> *Nämä sanonnathan on lähtöisin ajalta kun näissä mainituissa ammateissa ei yksinkertaisesti ollut naisia. --*

Edeltävän kaltaisissa kommenteissa kerrotaan siitä, kuinka naiset eivät aiemmin työskennelleet esimerkiksi ”raskaissa” töissä, minkä takia nimikkeen mies-lisä on heidän mielestään ymmärrettävä. Jako maskuliinisiin ja feminiinisiin ammatteihin tehdäänkin usein esimerkiksi alan sukupuolijakauman tai niissä tarvittavien kykyjen mukaan (Glick 1991, 351). Kommenteissa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, että nykyään kyseisissä ammateissa toimii myös naisia. Toukolahtikin (2017) nostaa esiin esimerkin siitä, että *eduskunnan puhemies* pitää yllä oletusta siitä, että yhä vain miehet kuuluvat politiikkaan, vaikka nykyään tilanne on toinen.

Kielen ja varsinkin puhekielen muuttaminen koetaan haasteellisena ja mahdottomana, sillä on jo totuttu käyttämään sukupuolittavia sanoja:

> *Tottunut sanomaan sanoja puhemies, esimies, palomies jne. Niin tuntuu vaikealta muistaa sanoa ne jotenkin muuten. / Ihan niin kuin mitä tahansa sattumanvaraisia sanoja jos pitäisi yhtäkkiä alkaa sanoa jollain eri loppuosalla. --*

Sanojen käyttö on kommentoijille ensisijaisesti tottumiskysymys ja muutos käsitetään haastavana. Lisäksi nimikkeiden neutralisointi koetaan samaksi kuin minkä tahansa asian, esimerkiksi kurkun, nimen vaihtamista toiseksi.

Lisäksi otetaan kantaa muun muassa siihen, että uudet, vanhojen tilalle tulevat nimitykset ovat vaikeita tai ”väkisin keksittyjä”. Tiililän (1994) mukaan kokemus vaihtoehtoisten sanojen

epäluontevuudesta voi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Monille sanoille on kuitenkin olemassa jo sukupuolineutraali vastine, kuten *lakimiehelle juristi*. Aina ei ole siis kyse väkisin väännetyistä sanamuunnoksista, vaan sanavalinnoista. (Toukolehto 2017.)

> *-- Vakiintuneita nimikkeitä on hyvin hankala muuttaa ja uudet väkisin väännetyt harvoin päätyvät kielenkäyttöön. --*

Vaikka sukupuolineutraalin kielen kannattajat eivät ole tavoitteellisesti ajaneet juuri *henkilö*-loppuisia sanoja (Engelberg 2018, 94), juuri niihin usein tartutaan ja ne tuntuvat monesta teennäisiltä korvikkeilta. Kuitenkin ajatus siitä, mikä tuntuu kielessä epäluontevalta, on kiinni yksilöstä ja ajankohdasta, eli kysymys on subjektiivinen (Tiililä 1994). Kommenteista näkyy se, ettei niiden mukaan kielellä ole vaikutusta, tai ainakaan merkittävää sellaista, esimerkiksi sukupuolistereotypioihin, tai ainakaan tätä ei tulla ajatelleeksi.

5.1.2 Kielen valta

Kommenteissa sukupuolittuneita ammattinimikkeitä perustellaan haitallisiksi sen takia, että kieli pitää yllä oletuksia ja odotuksia yhteiskunnastamme ja yksilöistä. Kerrotaan, että kielellä on vaikutus ihmisten ajatteluun ja käsityksiin esimerkiksi siitä, keille ammatit kuuluvat.

> *-- Kieli rakentaa ajatteluamme, kielen avulla jäsennämme maailmaa. On naiivia kuvitella, ettei sukupuolten tällainen eriarvoisuus kielessä vaikuttaisi mielikuviin ja käsityksiin, vaikka mamma sanookin ”ihan sama”. --*

> *-- Se vaikuttaa alitajuntaisesti käyttäytymiseen ja suhtautumiseen. --*

Edellisissä esimerkeissä tuodaan esiin se, kuinka paljon kieli vaikuttaa elämään. Tämän pohjalta perustellaan sitä, miksi sukupuolittuneet ammattinimikkeet ovat haitallisia. Niiden koetaan vaikuttavan sukupuolten väliseen tasa-arvoon, eikä nimikkeiden luomia mielikuvia haluta pitää yllä. Kuten muun muassa Banajin ja Hardinin (1996) tutkimus osoittaa, sukupuolittuneet ammattinimikkeet pitävät yllä käsityksen siitä, mihin sukupuoleen ammatti liitetään. Näin pidetään yllä ammatillisia stereotypioita (White & White 2006, 259), joita kommentoijat eivät halua enää toistaa. Toukolahti (2017) korostaakin, että jos kieli vaikuttaa ja rajoittaa ajatteluamme, on sen uudistaminen merkittävää.

Lisäksi joissakin kommenteissa nostetaan esiin, että kieli on vallankäyttöä.

> *-- Kielen käyttö on vallankäyttöä. Ei mitenkään yllättävää, että miehet eivät tämän ketjun mukaan ole halukkaita luopumaan vallasta tässäkään asiassa. --*

Esimerkissä perustellaan, että mies-päätteisten ammattinimikkeiden takia miehet voivat pitää yllä valta-asemaansa. Koetaan, että mies-päätteiset sanat ja niiden toisto kielessä ylläpitävät miesten asemaa yhteiskunnassa. Toukolahdenkin (2017) mukaan mies-päätteiset sanat ilmentävät olemassa olevia valtarakenteita. Kommentissa korostuu se, että nimenomaa miehet nähdään vastustavan sukupuolineutraaleja ammattinimikkeitä.

5.2 Yleistävä maskuliinisuus

Pääluokista ”Yleistävä maskuliinisuus” vaikuttaa niin kielellisellä että yhteiskuntaan vaikuttavalla tasolla. Luultavasti sukupuolittavien ammattinimikkeiden mies-päätteisten sanojen suuren osuuden takia monessa kommentissa otetaan kantaa mies-sanan neutraaliuteen. Lisäksi koska keskustelun otsikossa ja aloituksessa puhutellaan naisia, keskustellaan kommenteissa paljon juuri mies-sanan sopivuudesta. Kommenteissa miesneutraaliuteen suhtaudutaan niin kriittisesti kuin puoltavasti. Nämä muodostavat alaluokat ”Mies-sana neutraalina” ja ”Miesneutraalin haitallisuus”. Näissä perustellaan, toiseuttaako yleispätevä mieheys naisia vai onko mies-sana muuttunut neutraaliksi ja jokaista ihmistä kuvaavaksi.

5.2.1 Mies-sana neutraalina

Jotkin kommentoijista puolustavat sukupuolittavia ammattinimikkeitä sillä, että mies-sana on heidän mielestään menettänyt sukupuolittavan merkityksen ja muuttunut neutraaliksi ilmaisuksi. Tiililä (2020) kuitenkin korostaa, ettei näin ole. Maailma ympärillämme, eli sukupuolet ja niiden valtarakenteet ylläpitävät mies-sanan merkitystä. Kommentoijista kuitenkin tuntuu, etteivät ammattinimikkeet kerro sukupuolesta:

> *-- Eikä minulle synny sellaista mielikuvaa, että esimies tai lakimies olisi automaattisesti mies. Tuo vain ilmaisee ammattinimikkeen siinä missä opettaja tai lääkäri. --*

Kommentin mukaan esimerkiksi *esimies* on sukupuoleton ammattinimike, kuten *lääkäri*. Sanat ovat heidän mielestään vain ammattinimikkeitä, eivätkä kerro työntekijän sukupuolesta. Engelbergin (1992) pro gradu-tutkielman mukaan juuri naiset tulkitsevat mies-päätteiset sanat usein neutraaleiksi, jotta he voisivat itse lukea itsensä kuuluvaksi ihmiskuntaan.

Lisäksi kerrotaan, että *mies* olisi kielessä ihmistä kuvaava perussana, minkä takia se toimii ammattinimikkeissäkin puolueettomana:

> *-- Mies-sana viittaa ylipäätään ihmiseen eikä minua mitenkään haittaa enkä tarvitse erikseen selittelyjä, että joku on naispuolinen rakennusmies tai miespuolinen hoitaja, ellei asialla ole jotain erityistä painoarvoa.*

Kyseisessä ja sen kaltaisissa kommenteissa koetaan, että myös suomen kielessä *miehellä* voidaan viitata kaikkiin ihmisiin. Jotkut mainitsevatkin englannin kielen ja sanat kuten *mankind*, josta käsitys on voinut tulla. *Mankind*-tyyppiset sanat asettavat miehen oletukseksi ja naisen toiseksi (Wardhaugh & Fuller 2014, 314). Mainitussa esimerkkikommentissa on mielenkiintoista myös se, että miehelle mainittu ammattinimike *hoitaja* ei sisällä sukupuolittunutta määrettä. Kyseessä on *hoitaja*-sanan piilosukupuolittuneisuus, eli sana on sivumerkitykseltään feminiininen (Engelberg 2018, 31). Kun sanan sukupuoli ei vastaa kyseessä olevaa ihmistä, lisätään siihen sukupuolta ilmentävä etumäärite, kuten tässä esimerkissä *miespuolinen* (em.). Myös Wardhaugh ja Fuller (2014, 315) käsittelevät sitä, että juuri hoitaja-sanan kohdalla korostetaan sukupuolta silloin, kun kyseessä on mies (*male nurse*).

Joissakin kommenteissa otetaan myös huomioon se, ettei ”mies” ole vielä neutraali, mutta siitä voisi muuttaa sellaisen:

> *Miksi siitä pitäisi tehdä nainen. Miksi niistä mies-asioista ei voi vaan julistaa normia ja antaa olla. Kun sitä se massarealiteetti kuitenkin on. –*

Tämän perustelun mukaan mies-sanaa voitaisiin alkaa kohtelemaan sukupuolineutraalina, jonka seurauksena nimikkeet olisivat sopivia kaikille sukupuolille. Jotkin kommentoijat kertovat myös, että tämä voisi olla voimaannuttavaa naisille ja viedä miehiltä valtaa pois. Ehdotetaan, että naiset voisivat ”omia” mies-nimikkeet ja näin häivyttää niiden sisältämän sukupuolittuneisuuden. Kommenteissa esiintyvä ”massarealiteetti”, jonka mukaan mies-sanat ovat normi ja neutraaleja, ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Kuten Engelberg (2018, 72) tuo esiin,

yleistävää maskuliinisuutta sisältävä kieli tulkitaan useammin tarkoittamaan miestä kuin naista.

5.2.2 Miesneutraalin haitallisuus

Tämän alaluokan kommenteissa tuodaan ilmi se, kuinka haitallinen ilmiö yleistävä maskuliinisuus on. Tätä perustellaan sillä, että se tekee miehistä ennakko-oletetun ihmisen ja asettaa naiset ”toisen” sukupuolen asemaan.

> *-- koska sitten se johtaa just tähän että mies on neutraali nimitys ja nainen taas poikkeus. Käytännössä siis epäinhimillistää juuri naista ja sitä nyt tuskin halutaan lisää.*
>
> *Häiritsee. Nuo osoittavat, että yhä ihmisten mielikuvissa mies on normi, mies on se perusihminen, nainen poikkeava. -- Eikä kukaan mies haluaisi olla puhenainen.*

Kommenteissa kerrotaan, kuinka nimikkeet tekevät naisista poikkeuksia ja epäinhimillisiä. Lisäksi korostetaan sitä, että mies-päätteisten sanojen käyttö vahvistaa miesten asemaa ihmisen normina.

Miesneutraaliuden vankkaa asemaa tuodaan kommenteissa esiin osoittamalla yleistävän feminiinisyyden mahdottomuus. Yleistävä feminiinisyys onkin todella harvinaista ja sitä ei oikeastaan koskaan käytetä kuvaamaan ihmisiä (Engelberg 2018, 80–81). Kommentoijien mukaan se kertoo siitä, kuinka yleispätevä maskuliinisuus on järjetöntä tai haitallista. Tämä esitetään kommenteissa niin kuvitteellisten tilanteiden kautta, että tosielämän esimerkein. Kommenteissa ehdotetaan esimerkiksi, että kaikki mies-päätteet voitaisiin vaihtaa nais-päätteisiin:

> *-- voitaisiinhan ne kaikki hyvin muuttaa -nais-päätteisiksi. Se ei varmaan häiritsisi ketään, kun naisia on kuitenkin enemmistö eli 52% ihmiskunnasta. Eihän se häiritsisi teitä, miehet, koska ette halua olla pikkumaisia kaikestaloukkaantujia? Maskuliinisia pelastushenkilöitä ei häiritsisi olla palonaisia, eikä juristeja lakinaisia. / Vai mitä? / Jos taas häiritsee, niin tajuatte, miksi nimet kannattaa muuttaa sukupuolineutraaleiksi.*

Kommenteissa kerrotaan kuvitteelliset tilanteet humoristisesti. Niistä tulee ilmi, että itse kommentoijatkaan eivät pidä tätä varteenotettavana ideana. Näin halutaan kuitenkin osoittaa, kuinka nais-sanat eivät toimi tai voisi koskaan toimia sukupuolineutraalina, kuten ei pitäisi heidän mielestä mies-sanankaan.

Lisäksi kommentoijat kertovat tilanteista, joissa naistyypilliselle ammattinimikkeelle on keksitty joko entisen rinnalle tai korvaajaksi sukupuolineutraali-ilmaisu silloin, kun miehet ovat alkaneet harjoittaa ammattia. Tästä esimerkkeinä annetaan muun muassa lentoemäntä ja stuert sekä terveyssisar ja sairaanhoitaja.

> *Häiritsee, koska ne ovat muka neutraaleja, kun taas naisiin viittaavat ammattinimikkeet eivät ole (aulaemäntä, lentoemäntä), vaan niille pitää väkisin keksiä neutraalit tai miehiset vastikkeet.*

Kommenteissa tuodaan ilmi sitä, kuinka vaivattomasti ammattinimikkeet vaihdettiin miehille sopiviksi. Naisten kohdalla ei kuitenkaan tehty samoin, vaan muutoksen vaatimista pidetään ”vouhottamisena”. Myös Engelberg (2018, 87–88) käsittelee sitä, kuinka vakiintuneetkin feminiininimikkeet eivät siirry miehille, toisin kuin maskuliininimikkeet. Tässä tapauksessa miehet saavat erityiskohtelua ja omat nimikkeet, kuten juuri *lentoemännän* tilalle *stuertin*. Feminiinisiä nimityksiä käytetään muutenkin miehistä lähinnä halventavassa mielessä. (Em.)

5.3 Tasa-arvo-ongelma

”Tasa-arvo-ongelma”-pääluokka käsittää ne kommentit, jotka pohtivat, onko ilmiö yhteiskunnallisesti merkittävä vai ei. Kommenteissa otetaan kantaa siihen, minkälainen tasa-arvo-ongelma sukupuolittavat ammattinimikkeet yhteiskunnassa ovat. Tämän kautta perustellaan sitä, onko ongelmaan keskittyminen tärkeää ja sitä kautta ammattinimikkeiden sukupuolineutralisointi tarpeellinen muutos. Lisäksi otetaan kantaa siihen, ketä nimikkeet tai niiden muuttaminen hyödyttää ja kuka muutosta ajaa. Nämä tulevat esiin alaluokissa ”Vähäpätöinen valituksen aihe” ja ”Nykyaikainen, tasa-arvoinen maailma”.

5.3.1 Vähäpätöinen valituksen aihe

Useiden kommentoijien mielestä seksistiset ammattinimikkeet ovat vain pienen feministijoukon mitätön valituksen aihe. Tämä ilmaistiin kommenteissa muun muassa monenlaisin ilmauksin tasa-arvoisen kielen kannattajista:

-- Ihan turhaa ajantuhlausta, kun voisi keskittyä oikeasti tärkeämpiin asioihin eikä joidenkin mielensäpahoittajien älynväläyksiin.

-- pidän tätä femakkovouhkaamisena. --

”Mielensäpahoittaja”- ja ”femakko”-nimitysten lisäksi sukupuolineutraalin kielen kannattajista käytettiin monia muita sukupuolittuneita ilmaisuja, kuten ”aktiivianni”, ”vinkuiita” ja ”nillittäjät”. Ongelma nimetään selkeästi juuri naisten kokemukseksi. Se tulee esiin esimerkiksi nimityksissä käytetyistä naisten nimistä.

Lisäksi koetaan, että naiset ajavat vain omaa etuaan neutralisoinnilla:

Kun tasa-arvo tarkoitta vain naisten aseman parantamista niin sitä kunnioitusta on vaikea kehittää. Sama pätee miehiin. Joko ajat tasa-arvoa kaikille tai rummutat sitä vain omista lähtökohdistasi jolloin kyse ei ole tasa-arvosta.

Kommentoijat kokevat, että ammattinimikkeiden vaihtamisen vaatiminen hyödyttäisi ainoastaan naisia ja että sitä vaativat toimivat itsekkäistä syistä. Sukupuolineutraalit ammattinimikkeet eivät kommentoijien mielestä ole tasa-arvoisia, vaan ajaisivat nimenomaa naisten etua.

Myös ongelman suuruuteen otetaan kantaa. Monessa kommentissa kehotetaan asiasta ”loukkaantuneita” keskittymään isompiin tasa-arvoa uhkaaviin ongelmiin ja korjaamaan ne ensin. Myös Tiililä (2020) listaa yhdeksi yleiseksi mielipiteeksi sukupuolineutraalista kielestä sen, että ongelma ei ole relevantti ja voimavarat tulisi suunnata johonkin muuhun.

-- Feministit näpertelevät Suomessa mitättömien asioiden kanssa, eikö teidän pitäisi julistaa feminismin ilosanomaa kehitysmaissa? Ai niin, teitä kiinnostaa vain oman rusinan poimiminen pullasta.

Esimerkissä kehotetaan asiasta huolestuneita korjaamaan tasa-arvo-ongelmia esimerkiksi kehitysmaissa. Usein samantyyppisissä keskusteluissa argumentoidaankin, että Suomessa olisi jo saavutettu sukupuolten tasa-arvo. Tämän takia kehotetaan kääntämään katse sinne missä on ”oikeita ongelmia”. Myös Tainio (1999, 158) kertoo, että yksi yleinen reaktio sukupuolineutraalia kieltä vastaan on juuri se, että sanojen sijasta pitäisi keskittyä olennaisempiin asioihin.

Kaikki edeltävät esimerkit puoltavat sitä, että asia on vähäpätöinen ja naurettava. Sukupuolittavia ammattinimikeitä puolustetaan sillä, että ongelma koetaan pieneksi ja feministien keksimäksi.

Jotkin kommentoijat sen sijaa kokevat virheellisesti, että nimikkeitä pyritään muuttamaan sukupuolineutraaleiksi nimenomaa muunsukupuolisten takia. Vaikka Engelberg (2018, 92) muistuttaa, että sukupuolivähemmistöön kuuluvia voi helpottaa sukupuolineutraalit nimikkeet nais/mies-ilmaisujen sijaan. Kommenteissa kuitenkin ollaan siinä uskossa, että muutosta haluavat vain sukupuolikokemuksensa kanssa marginaalissa olevat. Ei oteta huomioon, että esimerkiksi naiset jäävät myös usein ulkopuolelle sukupuolittuneista ammattinimikkeistä.

> *Nykyvouhottajien mielestä niitä sukupuolia on niin paljon kuin uniikit lumihiutaleet jaksaa keksiä. En usko että ongelma on miehet ja naiset, mutta ne kaikki 48 muuta identiteettiä…*
>
> *Just tämän takia vihaan sukupuoli vähemmistöjä kun pitää alkaa kaikki muuttumaan heitä varten vitun itsekkäät paskat*

Lisäksi kerrotaan, että suurin osa ihmisistä haluaa edelleen olla joko naisia tai miehiä:

> *Ei häiritse todellAkaan. / Enemmänkin ärsyttävää koko sukupuolineutraalius-vouhotus. / Suurin osa ihmisistä on edelleen, kuitenkin naisia tai miehiä.*

Tämän takia nimikkeiden muuttamista pidetään pienen joukon ongelmana, eikä siksi merkittävänä isomman joukon kannalta. Myös muunsukupuoliset koetaan itsekkäinä, jos he haluaisivat muutosta itseään varten. Mutta kuten Engelbergin (2007) toteaa, sukupuolittuneet ammattinimikkeet vaikuttavat myös juuri naisten elämään ja asemaan.

5.3.2 Nykyaikainen, tasa-arvoinen maailma

Osassa kommenteista tuodaan esiin se, ettei nykyaikaisessa maailmassa ole tilaa vanhentuneille ja sukupuolittaville termeille. Sukupuolineutraaleja ammattinimikkeitä puolustetaan sillä, että tasa-arvoinen kohtelu ja kielenkäyttö vaatii päivittyneet nimikkeet. Engelbergkin (2018, 88–89) korostaa, etteivät ammattinimikkeet automaattisesti seuraa yhteiskunnan muutoksia, vaan sukupuolten hierarkia näkyy niissä yhä.

-- Ja tässä ei ole kyse osaamisesta tai omanarvontunnosta vaan nykyaikaisuudesta ja tasa-arvosta.

-- Neutraalit termit muokkaavat yleisiä asenteita tasa-arvoisempaan suuntaan, mitä on vaikea kuvitella kenenkään vastustavan.

Kommentoijien mielestä sukupuolineutraalit ammattinimikkeet ajavat tasa-arvoa ja tasa-arvon olevan tavoittelemisen arvoinen asia. Sukupuolineutraali kieli onkin merkattu tasa-arvolakiin, sillä se edistää sukupuolten tasa-arvoa (Engelberg 2018, 88–89). Se koetaan tärkeäksi osaksi nykyaikaa. Sukupuolittavat ammattinimikkeet nähdäänkin muun muassa muistuttavan naisia alentavasta historiasta, eikä tätä mielikuvaa haluta tuoda nykypäivään:

-- Minkäköhän takia on koettu, että se mies sana on neutraali? Siksi, koska naista uljaassa historiassa hädintuskin on nähty ihmisenä. En minä ainakaan halua jatkaa tällaista perinnettä.

Joissakin kommenteissa perustellaan sukupuolineutraaleihin nimikkeisiin siirtymistä tulevien sukupolvien kautta. Niissä kuvaillaan, kuinka tulevaisuudessa ei haluta tai uskota olevan käytössä vanhahtavia, sukupuolittavia nimikkeitä:

-- käyttämämme kieli viestii ennenkaikkea tuleville sukupolville kulttuuristamme ja sen sisältämistä arvoista, huomasimme sitä itse tai emme.

Esimerkin mukaisissa kommenteissa uskotaan, että tulevaisuudessa ei enää käytetä seksististä kieltä. Kommentoijien mukaan käytössä olevat ammattinimikkeet tulevat häpeällisesti paljastamaan nyky-yhteiskuntamme epätasa-arvoisen tilan. Onkin tärkeää uudistaa kieltä kuvaamaan paremmin elettyä todellisuutta (Toukolahti 2017).

Huoli tulevista sukupolvista tulee esiin esimerkiksi siinä, että aineistossa kerrotaan lapsille puhuttaessa vältettävän käyttämästä sukupuolittavia sanoja. Niin ei haluta luoda rajoittunutta kuvaa heidän mahdollisuuksistaan työelämässä. Myös Engelberg (2018, 88–89) toteaa, että sukupuolittuneet ammattinimikkeet ylläpitävät lapsille käsitystä sukupuolten asemasta ja siitä, että sukupuoli olisi ylipäätään merkityksellinen tekijä työelämässä.

-- Se että lapset kasvaa maailmaan jossa tietyt ammatit on kielellisesti varattu miehille vs. maailmaan, jossa kaikilla ammateilla on sukupuolineutraali nimitys, vaikuttaa ihmisten elämään.--

-- Ja millaista kuvaa se luo lapsille, jos lukuisat hienot ja arvostetutkin ammattinimikkeet ovat miesloppuisia, mutta miehiä ei voi missään tilanteessa kutsua nais-loppuisella ammattinimikkeellä --

Kommenteissa tuodaan esiin se, kuinka tärkeää on luoda tulevaisuudessa yhdenvertaisempaa maailmaa. Sukupuolittavista nimikkeistä luopuminen on heidän mielestään yksi askel siihen.

5.4 Identiteetti ja nimikkeet

Viimeinen pääluokan näkökulma on identiteetin ja henkilökohtaisuuden tasolla. Luokka sisältää sellaiset kommentit, joissa otetaan kantaa siihen, voiko sukupuolittaviin ammattinimikkeisiin samaistua. Näissä kommenteissa kysymystä sukupuolittuneista ammattinimikkeistä lähestytään juuri yksilön henkilökohtaisen tuntemuksen ja sukupuolen kautta. Kommenteissa keskitytään pääosin siihen, voiko nainen samaistua ja omaksua mies-sanan, vai pitäisikö joka sukupuolelle olla sitä kuvaava nimike. ”Sukupuolittuneen sanan omaksuminen”-alaluokassa kommentoijat perustelevat näkökulmaansa sillä, että he itse pystyvät identifioitumaan kyseisiin sanoihin. ”Sukupuoli-identiteettiä vastaavat nimikkeet” sen sijaa korostaa sitä, kuinka ammattinimikkeen tulisi olla yhteneväinen sen henkilön sukupuolikokemuksen kanssa, kenestä sitä käytetään.

5.4.1 Sukupuolittuneen sanan omaksuminen

Jotkin kommentoijat argumentoivat sukupuolineutraaleja termejä vastaan sen perusteella, miten he kokevat sukupuolittavat termit itselleen sopiviksi. Heidän perustelunsa perustuu siis siihen, että ammattinimike tuntuu heistä henkilökohtaisesti hyvältä. Jotkut kokevatkin, ettei sukupuolittuneesta kielestä ole haittaa, sillä he eivät ole henkilökohtaisesti kokeneet sen haittaavan tai vaikuttavan elämäänsä (Tainio 1999, 158).

Kutsun itseäni jatkuvasti lakimieheksi ja esimieheksi, kuten kollegoita myös. Ei haittaa lainkaan.

Näissä kommenteissa on otettava huomioon se, että keskustelussa on pyydetty vastauksia juuri naisilta. Siksi voi olettaa, että kommentit, jotka kuitataan ”T:rakennusmies” kertovat

juuri siitä, että naisoletettu omaksuu mies-sanan itsestään. Kuten yllä olevasta esimerkistä käy ilmi, olettavat kommentoijat, että jos nimike on heidän mielestään heille sopiva, voivat he käyttää sitä myös muista. Eli sukupuolittuneet ammattinimikkeet olisivat sopivia pitää käytössä, sillä kommenttien naisoletetut hyväksyvät niitä itsestään käytettävän.

Mies-sanan omaksumiselle annetaan erilaisia perusteluja. Sellaisia on esimerkiksi ylpeys toimia naisena mies-sanalla merkityssä tehtävässä:

> *EI häiritse, sen sijaa olen kokenut ylpeyttä toimiessani -mies pääteisissä tehtävissä, kuten varusmiehenä. Kieltäydyin käyttämästä nimityksiä varusnainen ja varushenkilö joita vaihtoehtoisesti naisille tarjottiin tasa-arvon nimissä*

Mies-sanan käyttöön vaikuttaa kommenttien mukaan myös esimerkiksi vallan tunne, humoristisuus, vaivattomuus ja hämmentäminen. Engelberg (2018, 85–86) kertookin, että mies-sanat sisältävätkin usein myönteisiä konnotaatioita ja esimerkiksi arvovauauksia uskottavuudesta ja taidoista. Kommenteista ilmenee, että naisoletetut ovat olleet ylpeitä voidessaan kutsua itseään maskuliinisella sanalla. Keskustelusta käy kuitenkin ilmi, että naisena on toisenlaisessa asemassa mies-päätteisen työnimikkeen alla kuin miehet. Ja tämän kommenttien naisoletetut hyväksyvät.

Mies-loppuisten sanojen lisäksi identifioidutaan myös naistyypillisiin nimikkeisiin, kuten näyttelijättäreen ja laulajattareen. Samassa kommentissa saatetaan kuitenkin todeta, että esimerkiksi ”emäntä”-sana ei tunnu omalta:

> *Haluan ehdottomasti olla laulajatar, näyttelijätär, kuningatar, johtajatar, – /Mutta kuka hullu nyt haluaisi olla lentoemäntä? Emännästä tulee aina mieleen joku jolla on leviä takamus!*

Tämän kaltaiset kommentit osoittavat sen, että nimikkeitä lähinnä valikoidaan käyttöön itselle oman mieltymyksen mukaan.

5.4.2 Sukupuoli-identiteettiä vastaavat nimikkeet

Toiset kommentit lähestyvät identiteetin ja nimikkeiden kysymystä sen kautta, että niiden tulisi olla yhtenäisiä eli kuvata sen henkilön identiteettiä, josta sanaa käytetään. Tiililäkin (2020)

korostaa, että sukupuolineutraaleissa ammattinimikkeissä on kyse siitä, että vain miehiä kutsutaan miehiksi ja naisia naisiksi. Sukupuolittuneissa ammattinimikkeissä on se ongelma, että naista kutsutaan usein miehiksi, mutta miehiä ei naisiksi (Engelberg 2018, 88). Kommenteissa perustellaan, kuinka naisesta ei voi käyttää miespäätteistä sanaa, sillä nainen ei heidän mukaansa ole mies:

> *-- Mutta jos olisin kirvesmies, en olisi kirvesmies, vaan kirvesnainen. En halua tulla kutsutuksi mieheksi, koska olen nainen, eikä tämä fakta ole koskaan minua ahdistunut. Pitäisin melko outona häntä, joka haluaa kutsua minua mieheksi. -- / Neutraalit nimikkeet ovat paikallaan, koska mies ei ole nainen, eikä nainen ole mies. Hullua mitään muuta väittääkään.*

Mies-sanan käyttö naisesta, tai toisinpäin, ei ole linjassa henkilön sukupuoli-identiteetin kanssa. Huomattavaa on, että näissä kommenteissa harvemmin perustellaan kantaa oman itsensä kautta, toisin kuin edellisessä luokassa. Perustelun taso on identiteetissä ja henkilökohtaisuudessa, mutta asia tuodaan harvassa kommentissa esiin oman tunteen tai identiteetin kautta. Lähinnä puhutaan esimerkiksi naisista yleisesti:

> *Häiritsee. Miehisyys ei ole mikään positiivinen asia, eikä kukaan nainen halua tulla kutsutuksi mieheksi. --*

Kommentissa tuodaan esiin tunne siitä, ettei miehisyys ole jotain, mihin naiset haluaisivat itsensä liitettävän. Vaikka esimerkkikommentissa pidetään naisten puolta, tehdään siinä yleistys siitä, mitä kaikki naiset voisivat haluta.

6 Pohdinta

Ammattinimikkeiden neutralisointi on kielen tason muutos, jolla on myös yhteiskunnallista vaikutusta. Olen edellä esitellyt eri perustelutapoja, joilla keskusteluketjuun osallistuvat ovat argumentoineet omaa mielipidettään muutokseen. Sukupuolittuneet ammattinimikkeet herättävät keskustelua niin puolesta kuin vastaan, ja se tulee myös omasta aineistostani esiin. Perusteluja annetaan monelta eri tasolta, kuten henkilökohtaisesta, yhteiskunnallisesta tai kielellisestä lähtökohdasta. Analyysini jälkeen aineistoni jakautui todella vahvasti ilmiötä puoltaviin ja vastustaviin, ja näiden mielipiteiden perustelujen taso eroaakin suurilta osin toisistaan. Mielestäni on tärkeä pohtia näiden kahden mielipiteen aiheuttamia perusteluerojа, sillä se osoittaa minkälaista keskustelua vastapuolet keskenään käyvät. Tämän kautta voidaan myös arvioida, onko luopuminen sukupuolittuneista ammattinimikkeistä mahdollinen.

Ne kommentoijat, jotka ovat sukupuolineutraalin kielen puolella, ovat usein argumentoineet mielipidettään vahvasti ja esimerkiksi monesta eri näkökulmasta. Analyysiprosessissa huomasikin, kuinka moni tätä mielipidettä edustavasta kommentista edusti monta pääluokkaa. Kommentit olivat usein pitkiä ja koostuivat monesta eri argumentista. Tämä voi varmasti johtua siitä, että he jotka kannattavat jonkin vanhan asian muutosta, joutuvat usein antamaan vakuuttavat perustelut sen tarpeellisuudelle.

Myös sukupuolineutraaleja nimikkeitä vastustavien kommenteista löytyi useasta näkökulmasta tulevia perusteluja, mutta ei niin paljon. Heidän argumentaationsa jääkin usein lyhyemmäksi ja yksipuoleiseksi. Tämä ei kuitenkaan ole ihme, sillä heidän ei tarvitse kommenteillaan puolustaa mitään uutta, valtavirrasta eriävää mielipidettä. Myös keskusteluketjun aloitusviestin sävy on voinut vaikuttaa siihen, ettei muutosta vastustavien kommentit ole niin vankasti perusteltuja, sillä he voivat vain todeta olevansa samaa mieltä.

Mielipiteiden perustelujen taso esimerkiksi omakohtaisen tuntemuksen ja yhteiskunnallisen merkityksen kautta vaihtelee suuresti, ja se vaikuttaa argumentaation laatuun. Esimerkkinä tästä on se, että sukupuolineutraalia kieltä vastustavat kommentoijat perustivat mielipiteensä sen varaan, mikä sana tuntuu heistä itselleen sopivalta. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, mitä mieltä muut voisivat olla heistä itsestään käytetyistä nimikkeistä. Lisäksi esimerkiksi sanojen muuttaminen koetaan itselle vaikeaksi, mutta niiden vaikutusta yhteis-

kuntaan ja sukupuolien väliseen tasa-arvoon ei oteta huomioon. Samalla helppous-argumentilla puolustellaan yleistävää maskuliinisuutta. Koetaan, että voisi olla kätevämpää kohdella mies-sanoja jatkossa neutraaleina, kuin ruveta muuttamaan niitä.

Uusia nimikkeitä puolustavat sen sijaan tuntuvat katsovan ilmiötä useammassa kommentissa isommasta mittakaavasta. Tunnistetaan, että vanhat nimikkeet pitävät yllä haitallisia rakenteita, eivätkä ne välttämättä ole linjassa henkilöiden identiteettien kanssa. Muutosta ei välttämättä pidetäkään helppona, mutta sitäkin tarpeellisempana. Nähdään, että sukupuolittuneet käytännöt pitää purkaa, jotta nykypäivä ja varsinkin tulevaisuus voisi olla yhdenvertaisempi. Toisin kuin vastapuolen kommentoijat väittävät, eivät kommentoijat tunnu tavoittelevan omaa etuaan. Sukupuolineutraalia kieltä vaaditaan muun muassa kaikkien naisten vuoksi, niin edeltävien, nykyisten kuin tulevienkin.

Lisäksi sukupuolineutraalien nimikkeiden puolustajat perustelevat mielipiteitään samoilla argumenteilla, jotka tulevat esiin aikaisemmin esitellyssä tutkitussa tiedossa. Tästä on esimerkkinä kielen vaikutus ajatteluun ja näkemyksiin maailmasta. Sen sijaa niitä vastustavilla saattoi olla aiheesta kokonaan väärä käsitys, joka tulee ilmi esimerkiksi siinä harhakuvassa, että muutosta ajaisivat nimenomaan muunsukupuoliset. Lisäksi esimerkiksi sukupuolittaviksi ammattinimikkeiksi luultiin sellaisia, joissa ei edes ole sukupuolittavaa määrettä, vaan piilosukupuoli.

Keskustelupalstan oletettu naisnäkökulma on varmasti värittänyt keskustelua ja vaikuttanut molemmilta puolilta tuleviin vastauksiin. Toisaalta oletettu naisnäkökulma ja kommenttien hajanaisuus osoittavat sen, ettei kaikki naiset ole asiasta samaa mieltä. Silti naisista puhutaan asian tiimoilta usein yhtenä ryhmänä. Valitetaan joko, että ”kaikki naiset” haluavat olla vaikeita ja ajaa omaa etuaan, tai sitten perustellaan että ”kaikki naiset” sen sijaa haluavat tasa-arvon nimissä sukupuolineutraalit termit ja irrottautua miesten vallan alta. Kuten kommenttiketjussa käy ilmi, kumpikaan ei pidä paikkaansa. Keskustelun naisoletetut ovat hyvin eri mieltä asiasta. Silti molemmat näkökulmat ovat ymmärrettäviä. Muutosta kannattavat eivät halua enää miesnormia ja sen vaikutuksia. Sen sijaan muutosta vastustavat lukevat itsensä osaksi mieskeskeistä kieltä, koska heidän täytyy (Engelberg 1992; sit. Tiililä 1994). Monen voi olla myös vaikea hyväksyä nykyaikaista, tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa, jota sukupuolineutraalit nimikkeet ilmentävät (Toukolahti 2017). Kommenteista käy myös ilmi se, ettei monen naisoletetun mielestä asia ole yksinkertaisesti tärkeä. Silti mieskeskeinen kieli on haitallista juuri naisia kohtaan, ja estää tasa-arvon toteutumisen (Engelberg 2007).

Molempien ryhmien pitää myös usein ottaa vastuu oman näkemyksensä perustelussa. Sukupuolineutraalia kieltä puolustavien naisten tulee perustella kantansa hyvin, jotta muutosta voisi tapahtua ja ettei heitä leimattaisi oman etunsa ajaviksi tai turhasta valittajiksi. Sen sijaa ne naiset, jotka vastustavat muutosta, joutuvat puolustamaan mieskeskeistä kieltä, joka ei palvele heitä. Kuten aineistostani käy ilmi, keskustelu tästä aiheesta usein polarisoituu, ja vastapuolien on hyvin vaikea ymmärtää toistensa näkökulmat. Ei siis ole olemassa yhtä naisnäkökulmaa, jota kaikki naiset edustaisivat, vaan päinvastoin.

Analyysini tuloksien ja aiemman tutkimuksen valossa pidän muutosta kohti sukupuolineutraalia kieltä tärkeänä. Kieli vaikuttaa ajatteluumme, eikä ole aiheellista ylläpitää käsityksiä siitä, mille sukupuolelle ammatit kuuluvat. Käytössä olevat ammattinimikkeet eivät heijasta tasaarvon nykytilaa tai edistä sitä tulevaisuudessa. (Tiililä 2020.) Vaikka usein oletetaan sukupuolittavien sanojen tippuvan kielestä pois itsestään (Engelberg 2018, 88), ei se tapahdu ellei kielenkäyttäjät aktiivisesti ota uusia nimityksiä käyttöön (Kallio 2002). Muutos sukupuolineutraaliin kieleen ei tapahdu itsestään, vaan se vaatii tietoisia valintoja yksilöiltä sekä isommilta toimijoilta (Tiililä 2020). Perustelut sukupuolineutraalia kieltä vastaan, joita tässäkin tutkimuksessa on tullut ilmi, nojaavat usein ajatukseen: ”Näin on aina ollut”. Sen sijaa tutkimus esimerkiksi kielen vahvistamista ammatillisista sukupuolistereotypioista osoittaa, ettei näin välttämättä enää kannata olla.

Aineisto

Vauva.fi (2023) Nainen: häiritseekö sinua mies-loppuiset ammattinimikkeet, kuten eduskunnan puhemies, palomies, kirvesmies jne.? Saatavilla: https://www.vauva.fi/keskustelu/3602596/nainenhairitseeko-sinua-mies-loppuiset-ammattinimikkeet-kuten-eduskunnan Viitattu 22.2.2023.

Lähteet

Aamulehti (2017) Aamulehti ottaa käyttöön sukupuolineutraalit tittelit – eduskunnan puhemies on jatkossa puheenjohtaja. Saatavilla: https://www.aamulehti.fi/paakirjoituksset/art2000007272866.html Viitattu 30.1.2023.

Banaji, Mahzarin R. & Hardin, Curtis (1996) Automatic Stereotyping. Psychological science 7/3: 136–141.

Cameron, Deborah (1996) Sukupuoli ja kieli – Feminismi ja kielentutkimus. Suomentanut Oittinen Riitta. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuperäisteos 1992.

Duunitori (2023) Duunitorin sukupuolineutraalit ammattinimikkeet. Tärkeimmät kysymykset ja vastaukset pähkinänkuoressa. Saatavilla: https://duunitori.fi/sukupuolineutraalit-ammattinimikkeet Viitattu: 30.1.2023.

Engelberg, Mila (2007) Seksistinen suomi. Kielikello 4/2007. Saatavilla: https://www.kielikello.fi/-/seksistinen-suomi Viitattu 25.3.2023.

Engelberg, Mila (2016) Yleispätevä mies – Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus. Artikkeliväitöskirja, Helsingin yliopisto. Saatavilla: http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2086- 1.

Engelberg, Mila (2018) Miehiä ja naisihmisiä – Suomen kielen seksismi ja sen purkaminen. TANE. Helsinki.

Eronen, Riitta (2010) Sukupuolineutraalia. Hiidenkivi 5/2010.

Euroopan neuvosto (1990) Of the Committee of Ministers to Member States on the Elimination of Sexism from Language – Recommendation No. R (90) 4. Saatavilla: https://rm.coe.int/1680505480.

Glick, Peter (1991) Trait-based and sex-based discrimination in occupational prestige, occupational salary, and hiring. Sex Roles 25: 5–6, 351–378.

Euroopan parlamentti (2018) Sukupuolineutraali kielenkäyttö – Euroopan parlamentissa. Saatavilla: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187097/GNL_Guidelines_FI-original.pdf.

Helsingin uutiset (2020) Esimies on nyt esihenkilö – Helsinki aikoo neutralisoida kaikki miespäätteiset ammattinimikkeet, joita on 45. Saatavilla: https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1805575 Viitattu 30.1.2023.

Horelli, Liisa & Saari, Milja (2002) Tasa-arvoa valtavirtaan – Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70115.

Juhila, Kirsi (2023) Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/ Viitattu 3.3.2023.

Kallio, Jussi (2002) Miessuku ja kielenhuolto. Kielikello 1/2002. Saatavilla: https://www.kielikello.fi/-/miessuku-ja-kielenhuolto Viitattu 9.4.2023.

Karppinen, Kaisa (2007) Säädöskielen mies-loppuiset sanat. Kielikello 4/2007. Saatavilla: https://www.kielikello.fi/-/saadoskielen-mies-loppuiset-sanat Viitattu 25.3.2023.

Karppinen, Kaisa (2009) Haastemiehen esimies – geneerisesti käytetyt mies-loppuiset sanat ajantasaisessa lainsäädännössä. Turku: Turun yliopisto.

Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013) Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen & Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta – verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino.

Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (2013) Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen & Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta – verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino.

Oakhill, Jane & Garnham, Alan & Reynolds, David (2005) Immediate activation of stereotypical gender information. Memory & cognition 33(6): 972–983.

Pichler, Pia & Preece, Siân (2010) Language and Gender. Teoksessa Annanbelle Mooney & Jean Stillwell Peccei & Suzanne LaBelle (toim.) Language, Society and Power: An Introduction. Milton: Taylor and Francis, 91–122.

Salo, Ulla-Maija (2015) Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen & Högbacka (toim.) Umpikujasta oivallukseen - refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampere University Press.

Tainio, Liisa (1999) Naisvihaiset kielet. Virittäjä 1/1999, 158–161.

Toukolehto, Saara (2017) Kieli on valtaa. Antroblogi 19.9.2017. Saatavilla: https://antroblogi.fi/2017/09/kieli-on-valtaa/ Viitattu 11.4.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tiililä, Ulla (1994) Kielenhuolto ja kielellinen seksismi. Pitäisikö puhemiehestä tehdä puheenjohtaja? Kielikello 2/1994. Saatavilla: https://www.kielikello.fi/-/kielenhuolto-ja-kielellinen-seksismi-pitaisiko-puhemiehesta-tehda-puheenjohtaja- Viitattu 25.3.2023.

Tiililä, Ulla (2020) Kuusi korjattavaa käsitystä sukupuolineutraalista kielestä. Kotimaisten kielten keskus 16.1.2020. Saatavilla: https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_2020/kuusi_korjattavaa_kasitysta_sukupuolineutraalista_kielesta.32828.news Viitattu 9.4.2023.

Vaahensalo, Elina (2018) Keskustelufoorumit mediainhokkeina – Suositut suomenkieliset keskustelufoorumit mediassa. WiderScreen 3/2018.

Wardhaugh, Ronald & Fuller, Janet M. (2015) An introduction to sociolinguistics. West Sussex, England: John Wiley & Sons.

White, Micheal J. & White, Gwendolen B. (2006) Implicit and Explicit Occupantional Gender Stereotypes. Sex Roles 55: 259–266.